

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

53. årgang

Nr. 1 - februar 2020

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

Udgivet af:

Selskabet
MARINEHISTORISK SELSKAB/
ORLOGSMUSEETS VENNER
Henvendelse vedr. medlemskab/
abonnement til Søren Nørby, E-mail:
noerby@gmail.com
eller tlf. 2068 6847

ORLOGSMUSEETS
MODELBYGGERLAUG
Henvendelse vedr. medlemskab/
abonnement til formanden Niels
Mejdal, E-mail:
formand.ombl@gmail.com eller
tlf. 3091 5092

Redaktion: Tom Wismann (ansv.h.)
Roret 89
3070 Snekkersten
Tlf. 2287 2029
E-mail: *twismann@gmail.com*

Layout: Tom Wismann

Tidsskriftet udkommer fire gange årligt.
Artikler og anmeldelser, der ønskes
optaget i tidsskriftet, sendes til
redaktionsadressen. Sidste frist for
indlevering af stof er den 10. i
månederne januar, april, juli og
oktober.

**Eftertryk er kun tilladt med tydelig
kildeangivelse.**

Tryk:
Toptryk Grafisk Aps
www.toptryk.dk
Tlf.: 7465 0101

INDHOLD

Artikler

- Hospitalsskibet JUTLANDIA 3
Erik Månsson
- Den allierede militære hjælp
fra NATO efter 1949 22
Jens Perch Nielsen

Boganmeldelser

- Kinafarerne - mellem Kejserens
Kina og Kongens København 36
Benjamin Asmussen
- Den Kolde Krig &
Regan Vest 38
Karsten Petersen mf.

- Mellem Kyst Og Krig 40
Rasmus Dahlberg

- Maritimhistorisk Konference 41
Medlemstur til Karlskrona 42
Indkaldelse til generalfor-
samling MHS 43
Meddelelser fra OMBL 44
VIGTIGT! Tilmelding til fore-
drag og skafning 46
Kontingent MHS 2020 47

www.marinehist.dk

Forsidebillede:
Maleri af JUTLANDIA.
(Nationalmuseet/maler ukendt)

Hospitalsskibet JUTLANDIA

Erik Månsson

Lige fra SAXO's krønike - GESTA DANORUM – om Danernes og det danske riges bedrifter, kan man i det skrevne ord følge med i Danmarks og danskernes historie i med og modgang fra den tidligste stenalder til i dag.

Bortset fra beskrivelsen af perioden omkring Anden Verdenskrig findes der vel næppe noget kapitel af Danmarks-historien, der er så intenst beskrevet som netop Danmarks deltagelse i Ko-reakrigen med hospitalsskibet JUTLANDIA, og baggrunden for skibets udsendelse.

Denne lille artikel er derfor kun et beskedent bidrag til den omfattende mængde litteratur, der findes om emnet.

Baggrund og årsag

Korea blev invaderet og indlemmet i det japanske imperium i 1910 og var en del af imperiet frem til slutningen af Anden Verdenskrig. De allierede havde aftalt, at Sovjetunionen skulle invadere det japanske imperium tre måneder efter krigens afslutning i Europa, og den 8. august 1945 erklærede Sovjetunionen krig imod Japan og gik fra nord ind i Korea.

Japan overgiver sig

Japan overgav sig den 15. august og nu

besatte de sovjetiske tropper en stor del af det nordlige Korea.

Korea er en halvø mellem det Gule- og det Japanske hav. På de tre rejser udsejlede JUTLANDIA 92.500 sømil (170.000 km). (Den Store Danske)

Efter Japans overgivelse begyndte USA en besættelse af landet syd fra og foreslog Sovjetunionen en midlertidig deling af landet ved den 38. breddegrad. De japanske styrker i Korea skulle efter denne aftale overgive sig til Sovjetunionen, hvis de befandt sig nord for den 38. breddegrad og til USA hvis

de befandt sig syd for. På denne måde blev Korea hurtigt delt i to store zoner under kontrol af de to supermagter.

Korea opdeles

I december 1945 blev USA og Sovjetunionen enige om en administrativ opdeling af Korea. Dette blev gjort uden at spørge den koreanske befolkning. Hver stormagt satte "lydregeringer" ind i de to områder. USA erstattede den venstreorienterede regering, der var oprettet i juni 1945, med antikommunisten Syngman Rhee, og Sovjetunionen indsatte den kommunistiske oprørsleder Kim Il-Sung. Begge lande lovede ved samme lejlighed, at det industrialiserede nord skulle blive genforenet med det landbrugsdominerede syd, men forsøgte at komme med konkrete planer. De ideologiske forskelle forværrede forholdet mellem nord og syd, ligesom det spændte forhold mellem Sovjetunionen og USA mindskede håbet om en genforening. Fra 1947 blev der ført forhandlinger i FN-regi, men de var frugtesløse. Den 15. august 1948 blev Sydkorea oprettet som selvstændigt land, og den 9. september samme år fulgte Nordkorea trop.

Nordkorea angriber

Søndag den 25. juni 1950 angreb Nordkorea helt uprovokeret Sydkorea og i løbet af dagen strømmede der 135.000 nordkoreanske soldater ind over grænsen ved den 38. breddegrad. Store dele

af Sydkoreas 65.000 mand store hær kollapsede øjeblikkeligt og allerede den 28. juni blev Seoul indtaget. På trods af de hurtige sejre blev Nordkoreas strategiske mål, en total kollaps af den sydkoreanske hær og en overgivelse fra Syngman Rhees regering ikke nået.

FN griber ind

På USA's foranledning fordømte FN's sikkerhedsråd invasionen og opfordrede dets medlemslande at intervenere til fordel for Sydkorea. Adskillige lande sendte tropper til Sydkorea og selv om det var under FN's flag stod amerikanerne for ca. 90 % af FN's styrker. General MacArthur, der var øverstkommanderende over FN-tropperne i Korea, beordrede et dristigt amfibieangreb på Inchon og i løbet af få dage blev Seoul genindtaget. Nordkoreas hær blev splittet og 125.000 mand blev taget til fange. Trods advarsler fra Kina avancerede FN-tropper helt op til Yalufloden på grænsen mellem Nordkorea og Kina.

Kina støtter Nordkorea

Den 25. oktober krydsede omkring 300.000 kinesiske soldater grænsen til Nordkorea og under voldsomme kampe blev FN tropperne tvunget tilbage til den 38. breddegrad og den 4. januar blev Seoul evakueret.

General MacArthur mente, at USA burde benytte muligheden for at atom-bombe Kina, mens præsident Truman,

General MacArthur mente at USA burde atombombe Kina, men det var præsident Truman ikke enig i. Så det blev ikke til noget.
(www)

der havde været ansvarlig for bombningen af Hiroshima og Nagasaki, ville ikke anvende atomvåben og mente at de i stedet burde indlede forhandlinger om en fredsslutning. Dette var MacArthur meget uenig i, og blandt andet derfor blev MacArthur den 11. april udskiftet som øverstkommanderende for FN-styrkerne.

Voldsomme tab

Krigen der blev udkæmpet med konventionelle våben blev langvarig og meget blodig. Den varede fra den 25. juni 1950 til Våbenstilstandstraktaten den 27. juli 1953.

Sydkorea med USA og øvrige allierede havde et tab på 470.000 døde, sårede og savnede. (red.: til sammenligning tabte USA ca. 390.000 soldater under hele Anden Verdenskrig).

Nordkorea med Kina og Sovjetunionen havde et tab på 1.577.000 døde, sårede og savnede.

Civile koreanere 2 – 3 millioner dræbte og sårede.

Danmarks deltagelse.

Da Korea-krigen brød ud den 25. juni 1950 blev Danmark bedt om at assistere FN og United Nations Command og give støtte til de allierede styrker i Sydkorea.

Beslutningen var ikke ukompliceret: stemningen mellem stormagterne var anspændt, og Danmark måtte finde en måde at støtte FN på uden at virke aggressiv. Det blev statsminister Hans Hedtoft og udenrigsminister Gustav Rasmussen som behandlede FN's henvendelse og efter forhandlinger med oppositionen heriblandt den ultrakonservative Ole Bjørn Kraft, blev man enige om, at Danmark ikke kunne sende tropper afsted, men i stedet kunne tilbyde at sende nogle medicinalpræparater til Korea, et svar der efter kritik i avisen Information, som fandt tilbuddet latterligt, blev kendt som "*Albylnoten*".

Et "fedtet" dansk tilbud

Dette bidrag fandt FN var alt for lille og en fornyet henvendelse fra FN's ge-

neralsekretær Trygve Lee resulterede i, at Danmark tilbød udsendelse af en Dansk Røde Kors ambulance. I praksis et lille felthospital med læger og sygeplejersker. FN svarede overhovedet ikke på dette tilbud

Hvad ønsker FN

Sverige og Norge foreslog FN og USA at de ville sende ekspertforhandlere over Atlanten for at få præciseret FN's ønsker. Fra dansk side bifaldt man denne ide, og sendte derfor overlæge Karl Lehmann, som havde krigserfaring fra Den Finske Vinterkrig, over som Danmarks repræsentant i forhandlingerne.

Han fandt snart ud af, at USA og FN slet ikke var interesseret i det danske ambulancetilbud og i den situation udviklede Lehmann ideen om at sende et hospitalsskib, som selv om det var bemannet med Røde Kors personel lettere kunne indplaceres i det amerikanske sanitær/militære system i Korea. USA var positiv overfor tanken.

Regering og udenrigsministerium ”fedtspiller”

Det var således hverken den danske regering eller udenrigsministeriet der fostrede tanken om et hospitalsskib, ydermere var ingen af disse ovenud begejstrede for planen. Man mente nemlig at et hospitalsskib var for dyrt. På den anden side noterede man sig, at et hospitalsskib var et smukt og iøj-

faldende bidrag, som der internationalt ville blive lagt mærke til. Afvejningen af hensyn til økonomien med hensynet til Danmarks internationale prestige faldt ud til sidstnævntes fordel, også fordi det stadig var afgørende for regeringen, at Danmark kom med i aktionen og ikke lagde distance til USA – og de tilbud den danske regering indtil videre var kommet med, havde USA jo ikke haft det store til overs for.

Hvis man slutte den økonomiske kamel, kunne Danmark bidrage til Korea-aktionen og sikre sig goodwill i USA specifikt og positiv opmærksomhed i verden generelt – uden at sende hverken danske soldater eller dansk militært hospitalspersonel ud af landet. På den måde kunne man imødekomme de vigtige hensyn til både USA og Sovjetunionen og evnen til at forsvare Danmark i tilfælde af krig.

Den 18. august 1950 meddelte regeringen FN, at Danmark for den danske stats regning ville stille et hospitalsskib til rådighed for FN.

Et egnet ØK skib

I efteråret 1950 accepterede ØK (Østasiatisk Kompagni) at stille JUTLANDIA til rådighed for den danske regering.

M/S JUTLANDIA, der blev bygget og søsat fra Nakskov skibsværft den 11. august 1934 som et kombineret passager- og fragtskib, var det sidste skib i en række næsten ens fartøjer startende

JUTLANDIA var var ikke noget nyt skib, faktisk havde det 25 år under kølen, men det var i god stand og bygget til global sejlads. Efter en gennemgribende ombygning blev det til et godt hospitalsskib, med gode faciliteter og en dygtig besætning til at tage sig af sårede soldater og civile. (Erik Månssons arkiv, fotograf ukendt)

med SELANDIA, der blev bygget og søsat fra Nakskov skibsværft den 4. november 1911 som verdens første dieselmotordrevne passager- og fragtskib.

JUTLANDIA adskilte sig fra de øvrige ved at den som den eneste var designet med meierstævn, ellers havde alle skibene den markante profil med fire master og ingen skorsten. Udstødningsrørene fra dieselmotorerne var ført op langs den tredje mast. Skibene blev på grund af de fire master og den manglende skorsten i folkemunde kaldt *”Four Pieces Bamboo no Futte Fut”*.

JUTLANDIA var 133 m lang og 18 m bred

med et displacement på 7.950 tons. Maskineriet var 2 stk. B & W 5 cyl. dieselmotorer type: 545-WF-120 på 7.850 HK, som gav en marchfart på 15 knob.

Ingen erfaring med hospitalsskibe

Danmark havde ingen erfaring i at bygge hospitalsskibe, så man skelede derfor til hvordan amerikanerne havde indrettet deres flydende hospitaler. Alligevel var det helt almindelige danske hospitaler, der var den største inspirationskilde til indretning og udstyr.

JUTLANDIA blev sendt til Nakskov Skibsværft, hvor den blev rigget om til et fuldt moderne hospitalsskib. Det

havde fire operationsstuer, fire hospitalsafdelinger med 356 senge, røntgen – øjen- og tandklinikker samt laboratorier, apotek og specialafdelinger.

Amerikanerne var interesserede

Amerikanerne fulgte med i de danske planer for, hvor mange patienter JUTLANDIA kunne rumme, inspireret af forholdene på et almindeligt civilt hospital, og de reagerede skarpt på de pladsforhold, der var lagt op til at være på JUTLANDIA.

Med plads til kun omkring 350 patienter sagde blandt andre Kai Hammerich (ekspeditionschef - ikke skibschef), der i det daglige var kommandør af reserven i Søværnet, at man fra dansk side anså kvalitet langt at foretrække frem for kvantitet, det var jo et hospitalsskib og ikke et troppetransportskib. Danmark fandt det uanstændigt, at soldater, der var hårdt såret på både sjæl og legeme skulle ”stuves sammen som sild i en tønde”, hvilket var tilfældet på de amerikanske hospitalsskibe, som kunne rumme 800 patienter.

Gode forhold

På JUTLANDIA havde man det bedste udstyr og de bedste læger og sygeplejersker, hvilket sammenholdt med de fine underbringelsesforhold fremskynede helbredsprocessen. En ting som adskilte JUTLANDIA fra de amerikanske skibe var kommunikationen mellem hospitalspersonellet og de sårede sol-

dater. På de amerikanske skibe, som var militære, var denne kommunikation næste ikke eksisterende, det var kun overlægen, som under stuegang talte med soldaterne.

På JUTLANDIA var der, da det var et civilt skib, en meget jovial tone og Hammerich og Kondrup (kaptajn på JUTLANDIA gennem mange år)) havde insistet på, at alle var dus. I forbindelse med den professionelle og kærlige pleje var der også en fri kommunikation, både hospitalspersonellet og skibsbesætningen gik i deres fritid rundt på sygeafdelingerne og talte med patienterne. Somme tider var et enkelt venligt klap på skulderen eller et lille ”holden i hånd” nok til at opmuntre patienterne. Det rygtedes derfor hurtigt blandt soldaterne ved fronten, at der var denne store forskel mellem behandlingsstederne, hvorfor mange soldater på deres kavaderskilt havde fastbundet en seddel, hvorpå der stod: ”Såfremt jeg bliver såret vil jeg behandles på JUTLANDIA”, og det må man nok sige var en cadeau til JUTLANDIA.

I forbindelse med ombygningen af skibet bibeholdt man kahytterne i passagerafsnittet, så alle læger og sygeplejersker blev underbragt i disse kahytter, så regel 4 i hver.

Der var stor søgning til stillingerne ombord, så da blev søgt efter sygeplejersker meldte der sig omkring 4000, heraf kom 200 til samtale og der blev blandt disse udvalgt 42. Man lagde vægt på, at

de ikke havde nogen hjemlige forpligtigelse i form af mand og børn, ligesom der blev taget hensyn til tidligere erfaring.

I Kim Larsens sang om JUTLANDIA syn-ger han om ”sygeplejersker på 16 år, der tilser soldaternes sår”. Det må siges, at være en tilsnigelse, idet man fortrinsvis ønskede at have modne mennesker ombord, navnlig i betragtning af de voldsomme krigsskader man kunne forvente, hvilket man ikke ønskede at udsætte unge mennesker for, så gennemsnitsalderen var omkring de fyrrer.

Civilt skib

Der blev lagt stor vægt på at bevare JUTLANDIA's civile status. Som alle andre hospitalsskibe blev det malet hvidt med Røde Kors på siderne, men i modsætning til det 1½ meter grønne bånd, som militære hospitalsskibe havde på-malet langs skandækket, havde JUTLANDIA et rødt bånd.

Dansk Røde Kors stod for drift, be-manding og organisation af hospitalet. ØK forsynede skibet med besætning. Staten betalte.

Da JUTLANDIA drog afsted på de første rejse var besætningen på 95 mand, altså væsentlig større end når skibet sejlede som fragtskib. Forøgelsen var først og fremmest at finde i et større kabysper-sonel, men også maskinbesætningen, var blevet forstærket med adskillige elektrikere. Hertil kom både en ekstra snedker, en skrædder og en skomager.

Hospitalspersonalet var på 105 mand, heraf 42 sygeplejersker, fordelt på 1 oversygeplejerske, 5 afdelingssygeplejersker, 9 uddannede operationssygeplejersker, og 25 assistenter. Hertil kom 30 sygepassere.

Apotekeren ombord var Haakon Effer-sø, der var uddannet Cand.pharm. var med på alle tre ture til Korea. Hans opgave var at uddele medicin til de sårede og at assistere læger og sygeplejersker til at udvælge de rette medikamenter afhængig af de såredes tilstand, Han var også ansvarlig for afhentning af blod fra både Korea og Japan til krigsofrenes blodtransfusioner. Han blev efter anden tur gift med en af de ombordværende sygeplejersker. (der blev i øvrigt i løbet af de tre ture indgået ikke mindre end 16 ægteskaber mellem sygeplejersker og besætnings-medlemmer.)

Lægerne var for de flestes vedkom-mende nogle af datidens mest berømte kirurger med hver deres speciale, des-værre var de der ofte kun nogle måne-der ad gangen, Der var endvidere tand-læger og øjenlæger samt neurologer og fysioterapeuter. JUTLANDIA havde nogle af verden mest avancerede operations-stuer og mange nye behandlingsformer blev taget i brug, engangsudstyr, kunstig nyre, nyretransplantationsudstyr, ny øjenkirurgi og nye behandlingsmetoder til brandsår med mere.

*H.M.Kong Frederik d. IX bliver vist rundt af kommandør K. Hammerich ombord i JUTLANDIA, dagen inden skibet stævnedes ud på sit første tog som hospitalsskib.
(Dansk Sygeplejehistorisk Museum)*

Skibsledelsen

Ekspeditionschefen for JUTLANDIA var kommandør af reserven fra Søværnet Kai Hammerich, han havde opgivet sin stilling som præsident for Dansk Røde Kors, for at tage til Korea. Han bibeholdt sin rang som søofficer for bedre at kunne stå i forbindelse med FN's militære ledelse. Han var også kontaktperson til Røde Kors og den danske stat.

Næstkommanderende og hospitalschef var overlæge Mogens Winge.

Kaptajn Christen Kondrup, JUTLANDIA's mangeårige skipper, blev ombord som skibschef. I tilfælde af en maritim krisesituation ville kommandoen jfr. Søvejsreglerne automatisk blive Kondrups.

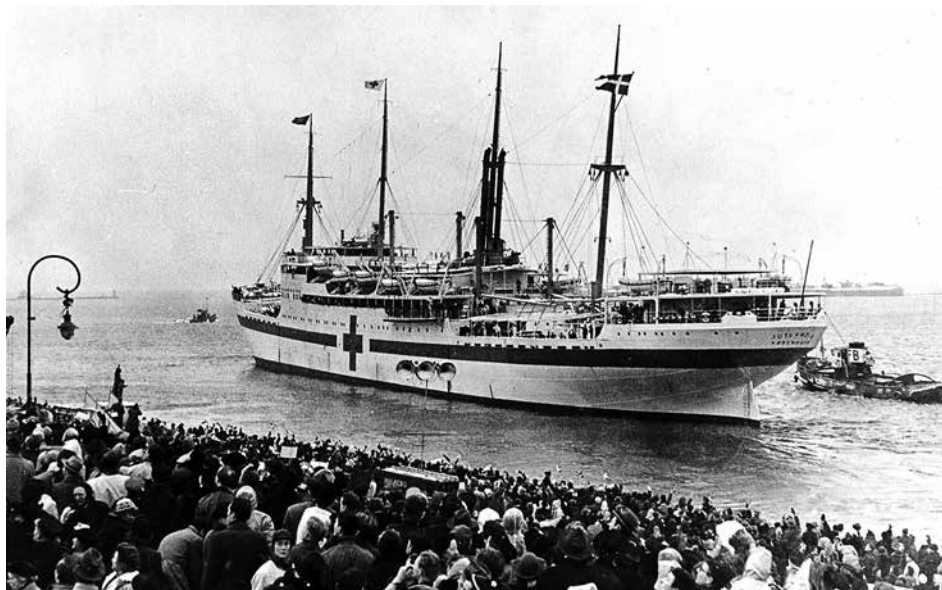
Forstanderinden for sygeplejerskerne var oversygeplejerske Gerda Agerholm.

Da hospitalspersonalet skulle omgås

soldater, fik alle på trods af at de var civilister, tildelt passende militær rang. Under opholdet i Korea morede besøgende allierede officerer sig da også over, hvor civilt alting gik til om bord.

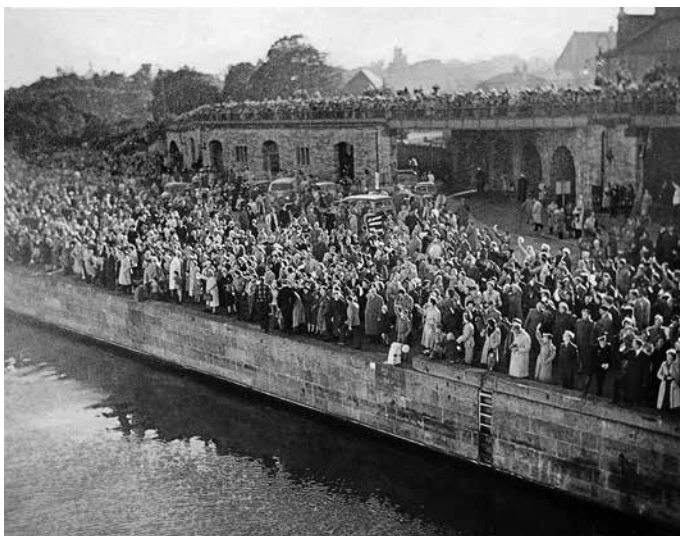
Første rejse

Den 23. januar 1951 blev JUTLANDIA sendt afsted til Korea. Det sejlede under tre flag: Dannebrog-, Røde Kors- og FN-flaget. Dagen før afgang blev skibet besøgt af Kong Frederik og Dronning Ingrid. Kongen kendte Hammerich godt. Mens han endnu var kronprins, havde Hammerich været hans overordnede i flåden. Kronprinsen havde på en øvelse opført sig uansvarligt og havde indkasseret en syngende lussing fra Hammerich som belønning. Ved afrejsen blev der holdt taler og en lille højtidelighed, og JUTLANDIA blev fulgt til dørs af blandt andet udenrigs-

*Den 23. januar 1951. JUTLANDIA stævner ud fra Langelinje i København.
(Sygeplejehistorisk Museum)*

*Omkring 10.000 mennesker var mødt frem på Langelinje for at sende JUTLANDIA og besætning godt afsted på den lange rejse til Korea. Udenrigsministeren og et hornorkester var også på plads.
(Sygeplejehistorisk Museum)*

Sygeplejersker følger splitflaget, da det sættes ved afgangen fra København. (Sygeplejehistorisk Museum)

Der øves med gasmaskerne. Ingen ved hvad fremtiden vil bringe, så det er bedst at være godt forberedt. (Sygeplejehistorisk Museum)

ministeren, et hornorkester og ca. 10.000 borgere. Hammerich ønskede folkelig opbakning. Han ønskede ikke at JUTLANDIA skulle "liste afsted som en tyv om natten".

Rejsen gik først til Japan, hvor JUTLANDIA skulle melde sig til FN's stab. Rejsen gik rimeligt begivenhedsløst, der blev brug for hospitalet til to tilfælde: skibets skrædder blev opereret for blindtarmsbetændelse, og overlæge Tage Kjær faldt og sprængte achillesenen. Han blev ombord og gik stuegang med gipsben og på to krykker.

Undervejs måtte personalet deltage i simpel militær geledtræning, så de kunne præsentere sig pænt ved ankomsten. Alle blev også trænet i at anlægge gasmaske og stålhelmet.

Hovedforbindingen skal skiftes: Soldaten er heldig at være kommet ombord på JUTLANDIA og under kyndig behandling. (Sygeplejehistorisk Museum)

På vejen derud havde hospitalspersonalet travlt med at pakke ud og katalogisere al medicin, gøre rent og gøre de forskellige afdelinger klar til brug. Da de nåede Rødehavet steg temperaturen, så sygeplejerskerne foretrak at sidde oppe på dækket og tilberede de mange hundrede forbindingspakker. Der var endnu ikke installeret aircondition ombord.

Hospitalet er åbent

JUTLANDIA påbegyndte sin tjeneste i Busan den 10. marts 1951, ca. 200 km fra fronten. Afhængig af krigshandlingerne varierede belægningen fra knap 100 til over 200 sårede. I perioder med lav belægning var der en slags konkurrence med de amerikanske hospitals-

Stuegangen skulle passes som på ethvert andet veldrevet hospital. (Sygeplejehistorisk Museum)

Så er der en soldat der er kommet på briksen for at få en nødvendig operation. (Sygeplejehistorisk Museum)

skibe om at overtage patienter. Mange mente at JUTLANDIA havde en høj og internationalt anerkendt standard. Og som følge heraf fik det overført nogle af de sværeste tilfælde. Det viste sig, at der var ca. 10 gange så mange kirurgiske som medicinske patienter. Forskellen skyldtes de moderne vacciner. Under Første Verdenskrig havde der været omtrent lige mange. Ingen tog det så nøje med afdelingsgrænser, alle indrettede sig fleksibelt og placerede patienterne hvor der var plads.

Plads til civile

Der stod for det meste sengepladser ledige. Det passede personalet dårligt, at de ikke kunne bruges, når de så den

nød og elendighed, der herskede blandt civilbefolkningen.

Sygeplejerskerne måtte ikke gå i land, men læger og sygepassere arbejdede undertiden på improviserede MASH (Mobile Army Surgical Hospital) førstehjælpsstationer. Helt uofficielt hjalp de lokalbefolkningen, og i visse tilfælde bragte de patienter ombord.

De fandt adskillige forældreløse børn, som kom ombord til pleje og pasning, så der blev lavet en lille børneafdeling i et hjørne af officersgangen. Et af de børn, der blev bragt ombord, var en lille dreng, som på sin bære havde en lille pakke, der indeholdt hans ene ben. Han kom hurtig under behandling hos ortopædkirurgerne og i mens fremstillede snedkeren et træben, som en tro

Koreanske børn fik heldigvis lov til at komme ombord på Jyllandia. Her er to som en af skibets fysioterapeuter tager sig af. (Sygeplejehistorisk Museum)

En af de danske sygeplejersker i samtale med sårede amerikanske soldater. (Sygeplejehistorisk Museum)

kopi af drenges eget ben. Han lærte at gå på det ombord på JUTLANDIA. Den amerikanske kaptajn McKeon havde startet et lille børnehospital, *Happy Mountains*, i udkanten af Pusan. Han fik assistance af skibets læger. Det gik så vidt at medicin forsvandt fra lagrene for derefter at dukke op på børnehospitalet.

Efter krav fra lægerne pressede Hammerich FN for at få tilladelse til at behandle civile. I juli 1951 kom tilladelsen på betingelse af, at civilister blev sendt i land, dersom der ankom sårede soldater. Det skete at civile blev sendt i land, selv om de ikke var færdigbehandlede, hvilket besætningen havde det elendigt med.

Efterhånden som sommervarmen trængte sig på, viste det sig at JUTLANDIA var ilde faren uden klima anlæg. Derfor blev skibet sendt til Europa som sygetransport-

skib med 202 patienter mod Rotterdam i august 1951. Turen var ikke uden problemer – blandt andet ønskede en del af patienterne at gå i land, når skibet lå i havn. Da det var umuligt, gav det en del uro, men det lykkedes at få alle patienterne med hjem.

Anden rejse

Efter at have modtaget forsyninger i Rotterdam, stak JUTLANDIA i søen igen og ankom den 13. november til Pusan. En stor del af personalet var udskiftet. En del læger havde fået så kort varsel, at de ikke kunne komme med skibet, men måtte flyves til Korea.

På den første tur kom mange neurokirurgiske patienter ombord. På den anden kom vægten til at ligge på lunge- og kæbekirurgi. Der blev stillet 100 senge til rådighed for de koreanske militærhospitaler, og andre 100 måtte benyttes til civile koreanere. I begyn-

Der er mange ting der skal virke før et hospital med 350 sengepladser fungerer optimalt. Her er to sygeplejersker i arbejde i skibets linnedrum. (Sygeplejehistorisk Museum)

delsen følte FN soldaterne sig utrygge ved koreanerne, men stemningen vendte hurtigt.

Det viste sig, at selv om JUTLANDIA havde plads til 350 patienter, var omkring 250 maksimum, hvis arbejdsbyrden skulle være rimelig. Den gennemsnitlige belægning på denne tur lå også mellem 200 og 250 patienter.

Der kom koreanske læger ombord, og for at højne standarden blev de systematisk undervist ombord. Det var nu blevet helt legalt at lave humanitært arbejde på den danske måde, det vil sige, at hjælpe der hvor der var nød frem for at sidde med hænderne i skødet og

vente. Så det frivillige hjælpearbejde i land blev fortsat også med skoleundervisning i børneafdelingerne. Der var interesse for Danmark blandt de lokale, så der blev samarbejdet med blandt andet lokale præster og lærere, og til slut lykkedes det at få stillet en dansk – koreansk venskabsforening på benene. Det gav visse kulturelle problemer at have koreanske civile patienter. I Korea var det almindeligt at hospitalet klarede behandlingen af en syg, mens forplejningen var patientens egen sag. Så når en patient blev indskrevet, flyttede hele familien med kogegrej ind i fodenden af sengen. I nogle tilfælde kunne familien være dybt fornærmet

over ikke at måtte forsørge patienten. Efter de indledende problemer gik det bedre. De fremmedes skikke blev kendt og accepteret, og patienterne var glade for at komme ombord.

Personalet var så engagerede i hjælpearbejdet, at de ofte afslog at tage på orlov i Japan. Mange tog ganske frivilligt dobbelt tårn. Hensynet til de dårlige koreanske patienter kom først.

Til Røde Kors store fortrydelse kom der ikke sårede krigsfanger ombord.

Røde Kors var utilfreds med at organisationen kun kunne assistere den ene side i konflikten, de følte at foreningens upartiskhed kunne drages i tvivl, men FN's militære ledelse lod sig ikke bøje. I stedet for gik nogle af lægerne fra borde og hjalp med operationer på de hospitaler, som tog sig af krigsfangerne.

Den 29. marts 1952 afgang JUTLANDIA til Japan. Derfra en sygetransport den 21. april med 194 patienter helt til Danmark. Det var en stor hjælp, at der ikke var psykiatriske patienter ombord denne gang.

Tredje rejse

Før den tredje rejse fik JUTLANDIA under ophold på Nakskov Skibsværft i august/september 1952 installeret et helikopterdæk, en øjenklinik og et antal engelske ambulancemotorbåde.

Der blev også bestilt aircondition, der blev installeret ad flere omgange og

først efter ankomst til Japan. JUTLANDIA afsejlede den 20. september 1952, og nåede frem til Yokohama den 2. november. Her blev helikopterdækket inspiceret og godkendt.

På denne rejse blev skibet stationeret i Inchoon-bugten kun ca. 40 km fra fronten. JUTLANDIA ankom den 20. november, så tæt på fronten at besætningen kunne høre kanonilden og derfor være forberedt at der kom sårede. Takket være helikopterdækket kunne soldaterne undertiden være ombord og under behandling blot 20 min. efter at de var blevet såret. Nu kom patienterne direkte fra fronten. Det kunne give døgn drift ombord.

I marts 1953 gik det særligt hedt til. På 3½ døgn ankom der 169 sårede, heraf 81 svære tilfælde. I hele marts måned kom der 301 patienter – 104 med helikopter, resten pr. båd. Det var i overkanten for lægerne. Ledelse overvejede at få forstærkninger hjemmefra, men heldigvis blev der mere roligt igen.

Placeringen i bugten og den større mængde sårede soldater bevirkede, at hjælpen til de civile blev reduceret. Ikke desto mindre fandt besætningen tid til at assistere med at opbygge en klinik i land, som kunne give hjælp til fattige og syge.

Arbejdspreset falder

Efterhånden som krigen gik mere og mere i stå, blev der mindre for JUTLANDIA at

Koreakrigen var den første store krig hvor der blev benyttet helikoptere til at evakuere sårede soldater, enten til felthospitaler i land, som mange nok har set i den legendariske TV serie MASH, eller som her til JUTLANDIA. Det gjorde ofte en forskel mellem liv og død.

Den lille helikopter Bell H-13 Sioux havde en rækkevidde på ca. 400 km og den kunne transportere to sårede soldater på udvendige bårer.

(Sygeplejehistorisk Museum)

lave. Der var tale om en våbenstilstand skulle forhandles på JUTLANDIA, et civilt neutralt skib, men nordkoreanerne afslog. Våbenhvilen blev forhandlet andetsteds og trådte i kraft den 27. juli 1953.

Fra FN's side ønskede man at holde JUTLANDIA i beredskab, såfremt våbenhvilen blev brudt, men her lavede

Hammerich ballade i Tokyo. JUTLANDIA var sendt ud for at lave hvilken som helst form for humanitær hjælp, ikke for at ligge i beredskab.

Der var ikke behov for skibet længere og resultatet blev, at det blev sendt hjem som sygetransport til Yokosuka,

den 16. august for at afgive sine sidste patienter og blive klargjort til hjemturen på værft i Yokohama. Det afgik fra Tokyo den 29. august med 229 patienter og frigivne krigsfanger ombord.

Den tredje hjemtransport var noget nemmere end de to foregående. Der var kun 30 patienter som krævede behandling. Krigsfangerne følte at komme ombord på JUTLANDIA var som at komme ud i friheden, så de havde ingen problemer med at indordne sig.

En heltemotagelse

JUTLANDIA kom hjem til København den 16. oktober 1953, efter 999 dages FN-tjeneste og fik en heltemotagelse. På de tre rejser havde JUTLANDIA behandlet 4.981 sårede allierede soldater og mere end 6000 civile koreanere heriblandt mange kvinder og børn. Den mest prominente patient, der blev behandlet ombord var Sydkoreas første præsident Syngman Rhee, han kom i behandling på skibets tandklinik.

Kun 21 patienter døde ombord på JUTLANDIA.

Tak fra FN

Efterfølgende udtrykte FN's nye generalsekretær Dag Hammarskjöld stor tak til Danmark og til JUTLANDIA for den fremragende indsats der var ydet under Koreakrigen.

Tilbage til dagligdagen

Efter afrigning som hospitalsskib sej-

lede JUTLANDIA fra 1954 - 1964 som fragt- og passagerskib for ØK i fast rute-fart mellem København og Bangkok. ØK stillede i september 1960 JUTLANDIA il rådighed for kongen af Thailand og hans følge under det officielle besøg i Skandinavien af kong Bhumibol og dronning Sirikit. Fra København rejste det kongelige par til Oslo og derefter til Stockholm.

Efter dette besøg genoptog JUTLANDIA sin normale tjeneste.

Tre år efter blev JUTLANDIA udvalgt til at sejle tronfølgeren HKH prinsesse Margrethe på hendes officielle besøg i det fjerne Østen via Genova, Heraklion, Suez Kanalen, Aden, Karachi, Sri Lanka; Singapore, Bangkok og Hong Kong.

JUTLANDIA blev solgt til en spansk skibsophugger, og den 4. januar 1965 forlod det København på sin sidste sejlur til Bilbao hvor skibet blev hugget op.

I 1993 blev der på Langelinie opsat en mindeplade hugget i Koreansk granit med inskriptionen:

*Hospitalsskibet JUTLANDIA
23. januar 1951 – 16. oktober 1953
Danmarks bidrag til de Forenede
Nationers enhedskommando under
Korea-Krigen.*

*Denne sten fra Korea er givet i
taknemmelighed af Koreanske veteraner.*

Over inskriptionen er der hugget et relief af JUTLANDIA.

Ved afsløring af mindesmærket deltog adskillige koreanere, der som børn var blevet behandlet ombord på JUTLANDIA, blandt andet ham, der havde fået et træben på JUTLANDIA.

Kilder

Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Sømandsliv – Søfolk og Skibe - ØK Snesejlerne, Nakskov Skibs og Søfartsmuseum

JUTLANDIA – Danmark i Korea - Kri-gen af Peter Frederiksen

JUTLANDIA – ekspeditionen. Tilblivelse og virke 1950-53 af Kristine Midtgård
JUTLANDIA. Skibet var ladet med håb af Søren Flott.

Der var ikke ubegrænsede ressourcer til rådighed, så når forbindingerne havde været i brug blev de vasket og genbrugt. En sygeplejeske og en sygepasser ruller de renvaskede forbindinger op på en bindrulle. (Sygeplejehistorisk Museum)

Den allierede militære hjælp fra NATO efter 1949

af Jens Perch Nielsen

Ingen kan helt overskue følgerne af, at et land bliver erobret med nutidens våben og senere befriet med tilsvarende våben, men enhver må være enig med regeringen i, at det er dens pligt at gøre sit yderste for, at en sådan ulykke ikke rammer Danmark.

Udenrigsminister Gustav Rasmussen i Folketinget den 17. oktober 1950.

Udenrigsminister Gustav Rasmussen underskriver Atlantpagten den 4. april 1949. (NATO Photos)

Den 4. april 1949 underskrev udenrigsminister Gustav Rasmussen og ambassadør Henrik Kauffmann på Danmarks vegne Atlantpagten i Washington. 12 lande deltog i ceremonien, som markerede afslutningen på mange års dansk neutralitetspolitik.

Medlemskabet af Atlantpagten forbedrede den danske sikkerhedspolitiske situation. Sammen med den kraftige udbygning af forsvaret efter 1951-ordningen muliggjorde det ifølge militærhistorikeren Michael H. Clemmesen et brohovedforsvar, som med en stående dækningsstyrke kunne præstere et første forsvar, indtil hjælpen udefra nåede frem¹. Denne artikel fokuserer på, hvilken militær hjælp Danmark kunne forvente at modtage fra de allierede i Atlantpagten omkring 1950 i tilfælde af et sovjetisk angreb på landet².

Den danske vej ind i Atlantpagten havde ikke været let³. Ifølge Socialdemokratiets udenrigspolitiske ordfører Julius Bomholt stod landet i februar 1949 over for et valg mellem ”to onder”: Isoleret neutralitet eller medlemskab af Atlantpagten. Socialdemokratiet og ikke mindst statsminister Hans Hedtoft havde længe arbejdet for at realisere et mere neutralt, skandinavisk forsvarsforbund som foreslået af den svenske regering i

foråret 1948. Skuffelsen var derfor stor, da ideen endegyldigt faldt til jorden i begyndelsen af 1949 på grund af uenighed mellem Norge og Sverige om et skandinavisk forsvarsforbunds stilling i forhold til Atlantpagten.

Men hvorfor var den danske regering så tøvende overfor at tilslutte sig Atlantpagten, når nu Norge foretrak denne løsning, og Storbritannien og USA opfordrede danskerne til at gøre det samme.

I januar 1949 gjorde USA desuden dansk tilslutning til Atlantpagten til en forudsætning for at kunne modtage den vigtige amerikanske våbenhjælp indenfor en overskuelig fremtid.

Den danske tøven hang nok især sammen med en manglende lyst til at forlade den hidtidige neutralitetspolitik.

Men det spillede også ind, at Danmark i 1949 kun kunne regne med en meget begrænset militær hjælp fra Storbritannien og USA i tilfælde af et sovjetisk angreb. Danmark ville være omfattet af Atlantpagtens generelle sikkerhedsgaranti og afskrækkelsen med atomvåben i form af løftet om, at verdens stærkeste militærmagt USA ville gå i krig, hvis Danmark blev angrebet.

Men USA havde ikke militære ressourcer til hurtigt at hjælpe med det direkte forsvar af Danmark, og det amerikanske løfte om at gå i krig forudsatte, at

Danmark selv havde viljen og evnen til at forsvare sig selv. Princippet om hjælp til selvhjælp var med andre ord lige så centralt for alliancen i 1949, som den amerikanske præsident Trump anser det for at være i dag⁴.

Ugørligt at holde Danmark

Allerede inden Danmarks underskrivelse af Atlantpagten advarede ambassadør Henrik Kauffmann i Washington i en depeche af 22. februar 1949 om, at Atlantpagten ikke var en garanti for militær hjælp fra USA. Efter de samtaler han og ambassadens ansatte havde haft med amerikanske embedsmænd:

*”er det blevet i stigende grad klart, at U.S.A.s altovervejende strategiske interesse i selve Skandinavien er Syd- eller Sydvestnorge. På samme måde som skandinaviske eksperter, regner amerikansk militær åbenbart med, at det evt. bliver ugørligt at holde Danmark. Man regner imidlertid med med moderne midler at kunne lukke Østersøen nogenlunde tilfredsstillende, når blot man behersker Sydvestnorge. Enkelte har ligeud sagt, at Danmark i og for sig nærmest vil være en militær belastning.”*⁵

Tilsvarende afslørede den amerikanske præsident Truman og udenrigsminister Acheson i fortrolighed under ceremonien den 4. april 1949, hvor Atlantpagten blev underskrevet, at specielt det nordvestlige Europa i adskillige år

fremover ville være et kritisk område i forsvarsmæssig henseende. Selv en forsvarslinje ved Rhinen ville efter alt at dømme ikke kunne holdes før helt fremme i 1956, mente Truman og Acheson⁶.

De bekræftede dermed de ledende danske politikeres frygt for, at Danmark i høj grad ville være overladt til sig selv i tilfælde af et større sovjetisk angreb på Vesteuropa.

De manglende tilsagn om allieret hjælp i tilfælde af et sovjetisk angreb var uden tvivl en del af baggrunden for, at Danmark længe foretrak en skandinavisk løsning, hvor især det militært stærke Sverige i et vist omfang ville kunne komme Danmark til hjælp. På et møde i Udenrigspolitisk Nævn den 17. januar 1949 vurderede chefen for Søværnet, viceadmiral A. H. Vedel og forsvarsminister Rasmus Hansen, at Danmark måtte have hjælp *“i løbet af få timer”* i tilfælde af et sovjetisk angreb, og at Sverige derfor var den *“eneste mulighed”* for effektiv og hurtig militærhjælp⁷.

De svenske medlemmer af den skandinaviske forsvarskomiteé havde ganske vist i den afsluttende betænkning af 14. januar 1949 været forbeholdne overfor at yde Danmark militær hjælp, hvis kun Danmark blev angrebet. Set med svenske øjne ville dette at opgive neutraliteten for at hjælpe *“et militært svagt Danmark”* ikke nødvendigvis

have *“sådanne fordele, at de under alle forhold opvejer ulemperne ved, at Norge og Sverige tidligt inddrages i en krig”*. Men svenskerne endte efter en samlet bedømmelse med at anbefale, at et skandinavisk forsvarsforbund kom til at omfatte alle tre lande⁸.

Limfjorden som forsvarslinje

Betænkningen fra den skandinaviske forsvarskomiteé viser, at komitéen i januar 1949 havde relativt begrænsede forventninger til det danske forsvar. De danske medlemmer af komitéen angiver i betænkningen Danmarks opgaver til at være at *“længst muligt forsinke russisk invasion i Jylland over grænsen og kystinvasion mod øerne”* samt at *“særlig vægt lægges på hævdelsen af Sjælland og det nordligste Jylland”*. De militære styrker i Jylland burde derfor fordeles således, at *“der i nord må være en kraftsamling med henblik på hævdelsen af det nordligste Jylland”*⁹. Dette fokus på forsvaret af Sjælland og det nordligste Jylland skulle vise sig at få en særlig betydning i de følgende år.

Den skandinaviske forsvarskomiteé havde på grund af de tre landes officielle neutralitetspolitik kun i fortrolighed kunnet tage udgangspunkt i, at et angreb ville komme fra sydøst, dvs. fra Sovjetunionen. Det danske medlemskab af Atlantpagten betød imidlertid, at den danske forsvarsplanlægning i højere grad end tidligere kunne koncentrerer

b. Uppgifter för de skandinaviske ländernas försvar vart för sig och i samverkan.

Med hänsyn till det gemensamma försvaret är det önskvärt, att vart och ett av de tre länderna kan åtaga sig följande uppgifter.

Danmark

skal længet muligt forsinke russisk invasion i Jylland over grænsen og kystinvasion mod Berne ved Østersøindløbene og Bornholm. Endvidere skal luftangreb og luftlandstætninger imødegåes indenfor hele det danske område. Særlig vaegt lægges på hævdelsen af Sjælland og det nordligste Jylland. Danmark skal yderligere i Bælterne og den danske del af Øresund hindre eller forsinke passage af søstridskræfter og transportenheder, som udgår fra baser i Østersøen i retning mod Syd Norge og Vest Sverige eller som er afset til operationer imod de skandinaviske forbindelser vestud. Tillige skal indgriben ske mod luftstyrker, som over eller i nærheden af dansk område bevæger sig mod Skagerakområdet og Syd Norge.

Ved løsningen af de Danmark påhvilende opgaver skal danske sø- og luftstyrker samvirke med de tilsvarende svenske, efter omstændighederne tillige norske styrker. Forsvaret af Øresund som helhed betragtes som en fælles dansk-svensk opgave for stridskræfter af alle forsvarsgrener. Danske sø- og luftstyrker medvirker, dersom situationen i Danmark tillader det, offensivt ved forsvaret af Skåne samt Kattegat- og Skagerakområdene. Danske baser skal efter behov være åbne for svenske og norske sø- og luftstyrker. Danmark skal medvirke ved beskyttelsen af forbindelserne vestud.

Norske og svenske baser og territorier kan benyttes af danske styrker.

Uddrag af betænkningen fra den skandinaviske forsvarskomite om det danske forsvars opgaver i et forsvarsforbund. (Hans Hedtofts arkiv i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv)

om at forsvare sig imod et angreb fra denne retning. Søværnets chef, viceadmiral A. H. Vedel, konstaterede således i september 1949, at et "batteri ved Stevns, der tidligere havde været politisk uigennemførligt, nu efter tilslutning til Atlantpagten p åny trængte

sig på"¹⁰.

Den allierede planlægning indenfor Atlantpagten havde imidlertid de samme begrænsede forventninger til det danske forsvar som den skandinaviske forsvarskomite. Viceadmiral S. Thostrup, der på Søværnsstabens vegne deltog i

Den britiske minelægger HMS APOLLO i København den 7. oktober 1955. Bag HMS APOLLO ses hangarskibet HMS ALBION. Ifølge Bogason (2016: 122) var der lagt 312 miner til side til HMS APOLLO i et depot ved Frederikshavn. (Forsvarsgalleriet)

Atlantpagtens nordeuropæiske planlægningsgruppe (NERPG) i London i vinteren 1949-50, beskrev senere situationen således: ”Allerede i ”The Northern European Planning Group” blev der fra efteråret arbejdet med ”Short & Medium Term Defence Plans”. Det måtte da erkendes, at Limfjorden kunne blive aktuel som forsvarslinje. På det maritime område lykkes det at få britisk tilsagn om støtte til minelægning. Det engelske admiralitet udpegede minelæggeren APOLLO, men man regnede ikke med mulighed for minering syd for Læsø med dette skib. Det var tanken, at skibet om muligt skulle genforsynes fra Frederikshavn, hvor der forberedes

depotplads. Disse forhold var medvirkende til, at Søværnet afstod fra placering af hjælpebaser på Fyn og i Jylland syd for Limfjorden. (Strategisk set ville Århus-området have været at foretrække).”¹¹

Også professor Erling Bjøl nævner i bogen ”Danmark og NATO” fra 1968, at NATOs forsvarsplaner af dansk territorium i de første år efter 1949 synes at have sigtet mod en sidste forsvarslinje ved Limfjorden¹².

Den første forsvarslinje lå ganske vist i Slesvig-Holsten og det sydlige Jylland, hvor hovedparten af den jyske dækningsstyrke var placeret i begyndelsen af 1950’erne¹³. Men tanken var at trække

Hæren tilbage til et brohoved nord for Limfjorden, hvis ikke det var muligt at opretholde dette forsvar ved den dansk-tyske grænse¹⁴.

I den første version af NATOs Medium Term Defence Plan (MTDP) fra april 1950 hed det således, at strategien frem mod 1954 ville være at holde Rhinen-Ijssel linien i Vesteuropa og *"along the Kiel Canal and northern Norway if possible, but around certain key base areas in any event, in northern Europe."*¹⁵. Hvilke baseområder, der var tale om, blev dog ikke uddybet nærmere. I den endelige version af MTDP-planen fra efteråret 1950 blev målet fastlagt til at holde Kielerkanalen, Sjælland og Bornholm¹⁶.

Den overordnede strategi i NATOs Medium Term Plan (DC 13) fra april 1950 understregede imidlertid, at *"The defence of the [Western European] Region will be assisted by the successful defence of Norway and Denmark, and especially of Italy. However, the loss of these countries would not make the defence of Western Europe impossible."*¹⁷

Problemet var, at hverken briterne eller amerikanerne anså planen om en forsvarslinje ved Kieler-kanalen for realistisk med de eksisterende og planlagte styrker i området; kun Vesttysklands inddragelse i det allierede forsvar ville kunne give lande som Danmark og

Holland rimelig beskyttelse. Indtil det skete, ville det ifølge de britiske Chiefs of Staff (CoS) være urealistisk at tilbyde Danmark og Norge land- og flystyrker udefra: *"it would lull them into a false sense of security"*, skrev CoS i oktober 1950 i et internt notat¹⁸.

Storbritannien ville gerne have prioriteret forsvaret af NATOs Nordregion højere, men konkluderede i 1949, at det ville være *"military unjustifiable"* at udtynde forsvaret af Vestunionen (the British Army of the Rhine), og at forsvaret af Danmark og Norge derfor *"must be left to their own forces"*. USAs krigsplaner opererede med muligheden for at evakuere det meste af kontinentet i tilfælde af et større sovjetisk angreb, og først tilbageerobre området efter at den strategiske luft-offensiv med atomvåben havde trængt Sovjetunionen i defensiven. Specifikt trak den amerikanske flådes krigsplaner i december 1949 en forsvarslinje midt ned gennem Norskehavet og Nordsøen. Ved et sovjetisk angreb forventede amerikanerne, at Danmark ville være besat i løbet af D + 15 dage¹⁹.

Der opstod i 1951 en diskussion i NATOs europæiske hovedkvarter SHAPE om fordelene ved den herskende kontinentalstrategi om et forsvar ved Rhinen set i forhold til en flankestrategi med mere fokus på NATOs Nordregion. Tanken var at skabe *"pindsvine-stillinger"* (hedgehogs) i Danmark og

WILLEMOES og HUITFELDT var fra 1947 til begyndelsen af 1960erne nogle af de mest slagkraftige overfladeenheder Danmark rådede over. De havde en bevæbning på to 105 mm kanoner plus luftværn og seks torpedorør. (Marinens Bibliotek)

NATOs øverstkommanderende, general Eisenhower, aflægger besøg om bord i kystjageren WILLEMOES af HUITFELDT-klassen. Yderst til højre ses viceadmiral A. H. Vedel. Billedet er formentlig fra general Eisenhowers besøg på Holmen den 22. maj 1951. (forsvarsgalleriet.dk)

Holland understøttet af amerikanske fly- og flådestyrker i Nordsøen.

Blandt fortalerne for en sådan flankestrategi var NATOs første øverstkommanderende, general Eisenhower. NATOs Mainbrace øvelse i september 1952 – den første store NATO-øvelse i danske farvande – var et forsøg på at afprøve denne strategi, bl.a. for at berolige Danmark og Norge om at de to lande ikke var afskrevet på forhånd. Men Eisenhower gik af som SACEUR i maj 1952 for at deltage i det amerikanske præsidentvalg, og i oktober 1952 besluttede NATO at koncentrere den militære indsats om Centraleuropa²⁰.

Chefen for NATOs Nordkommando, den britiske admiral Brind, pressede ganske vist på for at få anerkendt behovet for at styrke forsvaret af NATOs nordflanke, men han endte i april 1953 med at konstatere, at dette behov ikke var ”*recognised in NATO planning*”²¹.

Meget tyder derfor på, at Danmark i de første år som medlem af Atlantpagten i bedste fald kunne regne med at få allieret hjælp fra Storbritannien og USA til at spærre de danske stræder i det nordlige Kattegat og Skagerrak samt hjælp til at fastholde eller tilbageerobre et baseområde i det nordligste Jylland. NATOs Nordkommandos forsvarsplan fra 1952 lagde således til grund, at Danmark ikke kunne holdes mere

end 8-10 dage²². NATO forventede med andre ord, at det afgørende slag om de danske stræder ville komme til at foregå i Kattegat, Skagerrak og Nordsøen - og ikke i Østersøen, som det danske forsvar planlagde med.

Under NATOs Mainbrace øvelse i september 1952 indgik således en landsætning af 1.500 amerikanske marineinfanterister ved Skagen, støttet af bl.a. amerikanske hangarskibe i Nordsøen²³. Herefter blev det i 1953 besluttet, at en del af NATOs Atlanterhavskommandos flådestyrker i Nordatlanten og Nordsøen, herunder en enhed af US Marine Corps, skulle afsættes til undsætning af Danmark og Norge. Forventningen var dog, at disse marineinfanterister først ville være til rådighed efter de første 30 kritiske dage af en krig, dvs. først efter den indledende strategiske offensiv med atomvåben²⁴.

NATOs fokus på forsvaret af Skagerrak og det nordlige Jylland kom også til udtryk ved, at NATO i 1953 gav tilslutning til at finansiere flådehavnen i Frederikshavn som en del af NATOs infrastrukturprogram, og ved at NATO-rådet i foråret 1954 drøftede et forslag om at udbygge Frederikshavn til et internationalt flådehovedkvarter. Det var ikke uden grund, at Frederikshavn Avis i 1953 sammenlignede byens havn og kystfort med det stærkt befæs-

Amerikanske marineinfanterister landsættes ved Skagen under NATO-øvelsen Mainbrace i september 1952. Efter landsætningen, der foregik i hårdt vejr, gik soldaterne ombord i deres fartøjer igen. (Forsvarsgalleriet)

tede Gibraltar, der fungerede som støttepunkt for den britiske flåde i Middelhavet²⁵.

Mainbrace øvelsen indebar også, at et mindre antal britiske og norske motortorpedobåde skulle operere omkring Bornholm. Der var fra 1950 en del øvelser mellem danske, norske og britiske motortorpedobåde i de danske farvande med henblik på at støtte invasionsforsvaret og Hærens flanke i Sydjylland²⁶. Men bortset fra dette bidrag og formentlig noget flystøtte skulle Danmark nok ikke regne med allieret hjælp ved forsvaret af den vestlige Østersø, Sjælland og Bornholm på dette tidspunkt.

I et direktiv til Søværnskommandoen fra marts 1951 vedrørende Søværnets

opgaver i tilfælde af et sovjetisk angreb på Danmark fremgår det også, at et realistisk mål for Forsvaret må være ”med alle til rådighed stående offensive og defensive midler at modvirke invasion af territoriet. Hvis tilbagetrækning bliver nødvendig, da at holde områder af strategisk betydning imod fjenden så længe som muligt og til sidst at holde et område, der kan forsvares”²⁷.

Hjælp fra Norge

Selv om mulighederne for militær hjælp fra Storbritannien og USA således var begrænsede, kunne Danmark dog i første omgang søge hjælp i Norge. Den 9. juni 1950 indberettede den amerikanske ambassadør i Norge til State Department i Washington, at den

norske udenrigsminister Halvard Lange var bekymret over den opgivende stemning i Danmark med hensyn til hjælpen fra NATO: *"Danish nervousness was increased according to Lange by lack of conviction as to US and UK intentions with respect to defense of Denmark. ... In general there was misgiving as to benefits to be derived from Atlantic Pact and regret that it had not been possible to organize separate defense alliance for the Scandinavian nations. As measure to allay Danish anxieties Norwegians were endeavoring to make clear that first line of defense for Norway lay on Danish-German border."*²⁸

På norsk initiativ blev der derfor i september 1950 oprettet en tre-national dækningsstyrke i Slesvig-Holsten – the South Jutland Covering Land Force – i hvilken den norske Tysklandsbrigade på 4.000 mand udgjorde 2/3 af den samlede styrke. Danmark stillede med Det Danske Kommando i Tyskland på godt 1.300 mand og briterne med et motoriseret opklaringsregiment på 800 mand. Dækningsstyrken skulle give det danske og norske forsvar tid til at mobilisere²⁹.

Den tre-nationale dækningsstyrke fik dog kun en kort levetid. I efteråret 1951 blev det klart, at den norske Tysklandsbrigade ville blive trukket hjem for at styrke forsvaret af Nordnorge. Det skete i foråret 1953.

Herefter forhandlede Danmark og NATO i flere år om at styrke forsvaret af Slesvig-Holsten, men hverken fra dansk eller allieret side var man indstillet på at erstatte den norske styrke³⁰. En af årsagerne var formentlig NATOs øgede fokus på at anvende atomvåben i det direkte forsvar af NATO-landenes territorium (MC 48 strategien om massiv gengældelse). Og i hvert fald var det først med opstillingen af de vesttyske styrker fra 1957, at der kom en løsning på den svage dækningsstyrke.

I hele denne periode fra 1953 til 1957 var Slesvig-Holsten *"meget tyndt besat"* med militære styrker, som NATOs øverstkommanderende, general Gruenther, udtrykte det i januar 1955³¹. Danmark havde en vis dækningsstyrke med tyngde i det sydlige Jylland og på Sjælland, men den blev reduceret ved besparelserne på forsvarsbudgettet i efteråret 1954³². Og selv om NATO fra 1954 viste øget interesse for forsvaret af Østersø-udgangene, var alliancens fokus især på at holde et brohoved i Stavanger- eller Trondheim-området for at sikre de norske flybaser, som skulle understøtte den strategiske luftoffensiv med atomvåben³³. *"Det egentlige slag om Danmark vil sikkert blive udkæmpet udenfor dansk territorium"*, som en chef i Søværnets Marinestab skrev i oktober 1953 i et internt notat³⁴. Danmark var naturligvis ikke tilfreds

med tanken om en forsvarslinje ved Limfjorden og arbejdede fra begyndelsen af 1950'erne – bl.a. med opførelsen af Langelandsfortet og Stevnsfortet – på at etablere en forsvarslinje længere mod syd ved Østersøen, sådan som NATOs MTDP-plan fra 1950 lagde op til. De to sydlige kystforter passede godt ind i et brohovedforsvar, hvor formålet var at tage det første stød

og vinde tid, indtil den allierede hjælp nåede frem. Men forudsætningen om, at der hurtigt ville komme allieret hjælp til forsvaret af det sydlige Jylland, Fyn og Sjælland, holdt som nævnt ikke i begyndelsen af 1950'erne. Først med opbygningen af det vesttyske forsvar fik Danmark den hjælp, som var nødvendig for at kunne forsvare hele landet.

Vedr. spørgsmålet om allieret bistand til Danmark 1949-54.

Allerede i "The Northern European Planning Group" blev der fra efteråret 1949 arbejdet med "Short & Medium Term Defence Plans".

Det måtte da ekskluderes, at Limfjorden kunne blive aktuel som forsvarslinje.

På det maritime område lykkedes det at få britiske skibe om stotte til minelægning. Det engelske admiraltet udpegede minelæggeren "Apollo", men man regnede ikke med mulighed for minelægning syd for Læsø med dette skib. Det var tanken, at skibet om muligt skulle genforsynes fra Frederikshavn, hvor der foretoges depotplads.

Disse forhold var medvirkende til, at søvernet afså sig fra placering af hjælpebaser på Fyn og i Jylland syd for Limfjorden. (Strategisk set ville Århus-området have været et foretrukket).

(Den allierede forsvars første organisation har for øvrigt i Tidsskrift for Søvesen 1952 nr. 127.)

Uddrag af viceadmiral S. Thostrups brev af 16. maj 1987 til forfatteren af denne artikel.

Kilder og litteratur

Bech Larsen, Margit: Vejen til Danmarks sidste kystforter: Stevnstfort og

Langelandsfort 1945-54, i *Fra Krig og Fred*, 2014/1, s. 181-235.

Betænkning udarbejdet af den skandinaviske forsvarskomite nedsat af det nordiske udenrigsministermøde i Stockholm 8.-9. september 1948. Betænkning afgivet 14. januar 1949. I Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABA), Hans Hedtofts arkiv, arkiv 39, kasse 41.

Bjøl, Erling, Niels Jørgen Haagerup, Otto Kofoed-Hansen, Erik Reske-Nielsen og Erik Seidenfaden: *Danmark og NATO*, København: Gyldendal 1968.

Bogason, Peter: Søværnet under den kolde krig – Politik, strategi og taktik, København: Snorres Forlag 2016.
Clemmesen, Michael H.: Udviklingen i Danmarks forsvarsdoktrin fra 1945 til 1969. Rapport til det XX. nordiske historikermøde Reykjavik 1987, i *Militärhistorisk Tidsskrift*, 1987, s. 7-81.

Clemmesen, Michael H.: Sønderjyllands forsvar og Lembourns spionage – Om skiftet i 1928-29 tilbage til Tyskerkursen fra småflirt med fransk alliance, Odense: Syddansk Universitetsforlag 2019.

Cordit, Kenneth W.: The History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Vol. II: 1947-1949, JCS Historical Division, Wilmington, Delaware: Michael Glazier 1976.

Dansk Institut for Internationale Studier

(DIIS): Danmark under den kolde krig – Den sikkerhedspolitiske situation 1945-1991, bind 1: 1945-1962, København: DIIS 2005.

Nikolaj Hedegaard Hyttel: Bangsbo Fort – Frederikshavn ved koldkrigsfronten, i Hans Nielsen (red.): Vendsyssel Årbog 2017, s. 31-43, Dronninglund: Historisk Samfund for Vendsyssel 2017.

Nørby, Søren: Aldrig mere en 9. april! – Genopbygningen af Danmarks forsvar 1945-1951 med særlig vægt på søværnet, 2. del 1946-51, i *Tidsskrift for Søværnen*, årg. 176, nr. 4 (2005), s. 213-261.

Petersen, Nikolaj: Atlantpagten eller Norden? – Den danske alliancebeslutning 1949, i Carsten Due-Nielsen, Johan Peter Noack og Nikolaj Petersen: *Danmark, Norden og NATO 1948-1962*, s. 17-42, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1991.

Poole, Walter S.: The History of the Joint Chiefs of Staff: The Joint Chiefs of Staff and National Policy, Vol. IV: 1950-1952, JCS Historical Division, Wilmington, Delaware: Michael Glazier 1980.

Skogrand, Kjetil: Norsk forsvarshistorie 1940-1970 – Alliert i krig og fred, bind 4, Bergen: Eide forlag 2004.

Tamnes, Rolf: Kamp mot russerne på tysk jord? – Tysklandsbrigaden og den kalde krigen 1947-1953, FHFS notat nr. 2/1985, Oslo: Forsvarshistorisk Forskningscenter 1985.

Tamnes, Rolf (1991a): Samspillet mellom Norge og Danmark i NATO i 1950'erne, i

Carsten Due-Nielsen, Johan Peter Noack og Nikolaj Petersen: *Danmark, Norden og NATO 1948-1962*, s. 59-81, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1991.

Tammes, Rolf (1991b): The United States and the Cold War in the High North, Oslo: Ad Notam forlag 1991. Udenrigsministeriet: Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966, bind I: Fremstilling og bind II: Bilag, København: Udenrigsministeriet 1968.

Villaume, Poul: Allieret med forbehold. Danmark, NATO og den kolde krig. En studie i dansk sikkerhedspolitik 1949-1961, København: Eirene 1995.

Villaume, Poul: Leaning on England: Danish Cold War Alliance Policies in the 1950s between Great Britain and the United States, i Jørgen Sevaldsen (red.): *Britain and Denmark – Political, Economic and Cultural Relations in the 19th and 20th Centuries*, København: Museum Tusulanum Press 2003.

Noter

1. Clemmesen (1987: 25-27).
2. Det er ifølge Margit Bech Larsen (2014: 182-83) meget svært at genskabe NATOs konkrete forsvarsplaner for Danmark i starten af 1950'erne, bl.a. fordi arkivet for Atlantpagtens nordeuropæiske planlægningsgruppe (NERPG) stort set er forsvundet. Denne artikel er kun i mindre omfang baseret på studier af det primære kildemateriale, idet hensigten er at give et overblik over den eksisterende litteratur om emnet.
3. Danmarks vej ind i Atlantpagten er udførligt beskrevet af bl.a. Nikolaj

Petersen (1991), Poul Villaume (1995: 100-120) og Søren Nørby (2005: 243-251). På <http://koldkrig-online.dk/historie/danmarks-vej-ind-i-atlantpagten-nato-1949> findes en dokumenteret gennemgang af forløbet.

4. Princippet om "*continuous and effective self-help*" fremgår af Atlantpagtens artikel 3. USA's præsident Truman understregede allerede i marts 1948 princippet ved i en tale til den amerikanske kongres at fastslå, at "the determination of the free countries of Europe to protect themselves will be matched by an equal determination on our part to help them to protect themselves".
5. Kauffmanns depeche nr. XI af 22. februar 1949, i Udenrigsministeriet (1968: bind II, s. 100). Bech Larsen (2014: 215-218) beskriver, hvordan US Navy i 1950'erne overvejede at spærre Østersø-udgangen i Skagerrak og Nordsøen ved hjælp af ubåde, ASW-hangarskibe, fly og miner.
6. Villaume (1995: 147).
7. Det Udenrigspolitiske Nævns mødereferater, 17. januar 1949, UM 3 E 92, RA; samt Villaume (1995: 108). På nævnsmødet oplyste viceadmiral A. H. Vedel, at "Danmark ikke kunne antages at modstå et angreb i 14 dage".
8. Betænkning udarbejdet af den skandinaviske forsvarskomite, afsnit C VI.
9. Betænkning udarbejdet af den skandinaviske forsvarskomite, afsnit B III, s. 27 og 58.
10. Bech Larsen (2014: 197), bl.a. med citat fra "Kortfattet referat af Forsvarskommissionens 5-mandsud-

- valgs møde hos forsvarsministeren d. 19/9 1949”, (RA) 0007 KM, FK af 1946, Materiale fra kommissionens formand K. H. Kofoed, ks. 15.
11. Brev af 16. maj 1987 fra viceadmiral S. Thostrup til forfatteren af denne artikel.
  12. Bjøl m.fl. (1968: 173).
  13. Clemmesen (1987: 26 og 30).
  14. Ideen om ved en (tysk) grænseinvasion at trække Hæren tilbage til et brohoved nord for Limfjorden går tilbage til begyndelsen af århundredet. I 1920'erne afprøvede Hæren denne ide i krigsspil i Generalstaben, jf. Clemmesen (2019: 79-80).
  15. Cordit (1979: 405).
  16. Villaume (1995: 127).
  17. DC 13, i Gregory W. Pedlow (red.): NATO Strategy Documents 1949-1969, <https://www.nato.int/archives/strategy.htm>.
  18. Villaume (1995: 127).
  19. Tamnes (1991b: 57-58) og Villaume (1995: 124-126).
  20. *FRUS*, 1951, vol. III, s. 454 samt Poole (1980: 307-308) og Villaume (1995: 129-133 og 168-170).
  21. Villaume (2003: 576-578).
  22. Tamnes (1991a: 70).
  23. *Avis-Aarbogen 1952* (1953: 106) og Villaume (1995: 171).
  24. Tamnes (1991b: 138 og 155).
  25. Villaume (1995: 137) og Hyttel (2017: 36).
  26. Clemmesen (1987: 44-45), DIIS (2005: 236) og Bogason (2016: 69, 76-79 og 93).
  27. ”Almindelig orientering vedrørende det maritime forsvar i danske farvande primo 1951”, SVK marts 1951, bilag til U.252, ”Direktiv til Søværnskommandoen” – vedr. Søværnets opgaver og indledende operationer i tilfælde af et østmagtangreb på Danmark”, SVK til FC 16/3 1951, (RA) 0301-007 MST, KC. Hem. kopibog, ks. 2. Her citeret fra Bech Larsen (2014: 191).
  28. *FRUS*, 1950, vol. III, s. 126-127.
  29. Udenrigsministeriet (1968: 55-56), Tamnes (1985: 41-50) og Tamnes (1991a: 67-70).
  30. Tamnes (1985: 50-63) og Villaume (1995: 176-192).
  31. Flensborg Avis 21. januar 1955. Fra 1953 til 1957 var der reelt kun en styrke på 800 briter og ca. 1.500 danskere til rådighed i Slesvig-Holsten for forsvaret af Kieler-kanalen.
  32. Udenrigsministeriet (1968: 138-139) og Clemmesen (1987: 30-32).
  33. Poole (1980: 308), Villaume (1995: 137-138 og 179) og Skogrand (2004: 36-37). Den svage militære dækning af Slesvig-Holsten var også en del af begrundelsen for Socialdemokratiets afvisning i 1953 af fredstidsstationering af allierede flystyrker i Danmark, jf. Udenrigsministeriet (1968: 95-98) og Clemmesen (1987: 32-33).
  34. Bogason (2016: 69).

Boganmeldelser

”Kinafarerne – mellem Kejserens Kina og Kongens København”

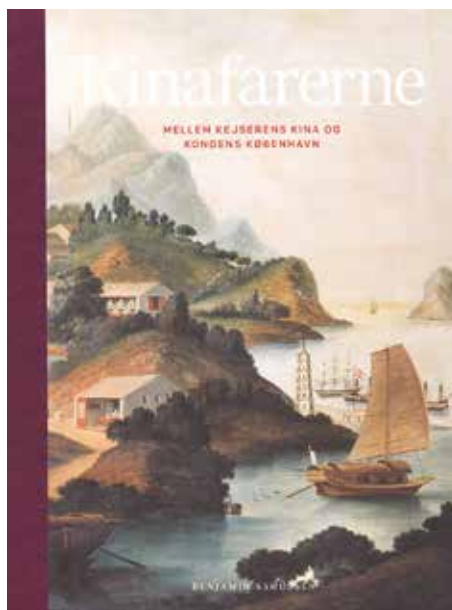
af *Benjamin Asmussen*.

Udgivet af Gads Forlag i samarbejde med M/S Museet for Søfart den 29. november 2019. 288 sider rigt illustreret. Pris kr. 349,95.

Forfatteren er museumsinspektør på M/S Museet for Søfart. Han er uddannet historiker og ph.d. Bogen dækker tiden efter afslutningen af Den store nordiske Krig og frem til midten af 1800-tallet. I denne periode kastede Danmark-Norge sig over handelen på Kina via et officielt selskab, som fik monopol på handelen: ”*Det Danske Asiatiske Kompagni*”.

Selskabets kontorer, pakhuse og kajpladser lå i området, hvor Udenrigsministeriet i dag har til huse.

Sejladserne på Kina påbegyndtes omkring 1730. Først fik man lidt hjælp fra nogle hollændere, men ret hurtigt kunne man klare sig selv. Selskabet skulle specielt uddanne de folk, som på relativ kort tid i kinesisk havn skulle bruge de medbragte penge til at anskaffe et eller andet fra Kina, som kunne sælges med fortjeneste hjemme i København. Der var et helt hold af indkøbere om bord. Chefen for indkøberne havde den flotte titel af ”supercargo”. Nogle af søfolkene fik

ret til at hjembringe en vis mængde, som de selv kunne sælge ved hjemkomsten. Varer fra Kina var efterspurgt, og en del af de involverede fra persongalleriet tjente store formuer. Varerne omfattede blandt andet te, porcelæn og silke. Kineserne havde et lidt anstrengt forhold til vesterlændinge, så al handel med udlandet blev centreret omkring Canton, hvorfra man regnede med at kunne styre udlændingenes handel. Skibene ankrede op på Perlefloden, og uden for Canton blev der etableret en hel lille by til de fremmede, Whampoa. Enkelte af kompagniets medarbejdere lærte sig kinesisk.

Forfatteren giver en udmærket beskrivelse af sejladserne frem og tilbage, af supercargoernes problemer og forholdene i Kina. Han har kendskab til hver enkelt sejlads, som selskabet har iværksat. Der er nyttige detaljer om skibenes last, proviant og vand om bord og meget andet. Samtidig er han i stand til at beskrive nøglepersonernes forhold. Hustruerne blev normalt hjemme, men enkelte tog kone og børn med til Kina. Mange af kvinderne døde i barselsseng. Gennemsnitslevealderen var ikke særlig høj. Leveforholdene er godt beskrevet med detaljerede priser, lønninger, social status, uddannelse og meget mere.

De sidste ca. 20 år af 1700-tallet er af eftertiden blevet kaldt "den florissante periode". Her tjente skibsrederne og købmændene store formuer, mens der var krige i Europa og Nordamerika. En række lystslotte hele vejen rundt om København vidner om denne periode. De blev bygget som sommerresidenser for disse folk. I denne periode blev kompagniet også udsat for en større økonomisk skandale, idet en del af ledelsen oprettede et privat firma, som ikke gik så godt. Hermed blev der behov for at "låne" lidt midler fra kompagniet, og dette bedrageri blev opdaget i maj 1783.

Bogen er udgivet med støtte fra "A/S D/S Orient's Fond", "M/S Museet for

Søfarts Venner" og "S. C. Van Fonden". Den er forsynet med kildefortegnelse samt person- og stedregister. Den er ganske overdådigt illustreret med gamle kort, kobberstik, portrætter af nøglepersonerne og malerier af skibene og de fremmedartede egne.

En af bogens sidste illustrationer viser modeller af henholdsvis et af Maersk-rederiets store containerskibe og et af de oprindelige skibe fra Kina-fartens begyndelse, fregatten DISCO. De to modeller er i samme skala. Fregatten var 18 måneder om en tur til Canton og retur, og den kunne vel næppe laste indholdet af en enkelt container?

Der er tale om et flot stykke søfarts-historie, som både forfatteren og M/S Museet for Søfart kan være stolte af.

Poul Grooss,
kommandør (pensioneret)

DEN KOLDE KRIG & REGAN VEST

Af Karsten Pedersen, Poul Holt Pedersen, Lars Allan Haakonsen og Henning Brinckmann.

Udgivet 2019 på HISTORIA. 120 sider.

Bogen er en forkortet udgave af Karsten Pedersens og Poul Holt Pedersens tidligere udgivne bog om Regeringsanlæg Vest (REGAN VEST) med titlen ”Danmarks Dybeste Hemmelighed” (3. udsættede udg. 2014).

Nærværende forkortede udgave er udformet som en undervisningsbog til anvendelse i folkeskolen og gymnasiet, og til det formål har Lars Allan Haakonsen og Henning Brinckmann, som begge har baggrund i historiefaget og erfaring i undervisningssektoren, deltaget i skriveprocessen.

Efter en fiktiv indledning, hvor forfatterne dramatiserer udflytning af regenten, regeringen og dele af statsadministrationen til REGAN VEST umiddelbart før udbruddet af en altomfattende atomkrig mellem NATO og Warszawapagten, indledes bogen med en beskrivelse af Zarens Rusland, den efterfølgende russiske revolution, 1. og 2. verdenskrig og den efterfølgende Kolde Krig mellem Øst og Vest, inklusiv Cubakrisen.

Herefter beskrives, hvordan man i slutningen af 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne fra dansk side indså behovet for at kunne fortsætte regeringsførel-

sen under en mulig fremtidig alt-ødelæggende storkrig, formentlig også udkæmpet med atomvåben.

Læseren følger beslutningsprocessen og de praktiske foranstaltninger i forbindelse med tilblivelsen af det enorme regeringsanlæg, som i dybeste hemmelighed blev etableret i Rold Skov syd for Aalborg i løbet af 1960'erne.

Sideløbende med denne beskrivelse informeres læseren om organiseringen af det civile beredskab i Danmark, som havde til hensigt at sikre samfundets fortsatte funktionsdygtighed under krise og krig. Afslutningsvis omtales den Kolde Krigs sidste dage efter Berlinmurens fald i 1989, og hvordan behovet for

REGAN VEST formindskedes. De store totalforsvarsøvelser, hvorunder REGAN VEST ofte blev anvendt, ophørte efter 1989, og anlægget blev gradvist udfaset og i 2012 endegyldigt nedlagt.

Bogens beskrivelse af de internationale sikkerhedspolitiske forhold er en til målgruppen tilpasset historisk gennemgang. Den vurderes at være tilstrækkelig nuanceret og relevant for at kunne forstå Danmarks situation under Den Kolde Krig og behovet for etablering af REGAN VEST. Det 20. århundredes historie er nok kendt af de fleste i store træk. Den er beskrevet i utallige værker og er derfor på ingen måde en unik beskrivelse. Derimod er historien om det civile beredskab i Danmark nok mindre kendt i offentligheden, og REGAN VEST har været en decideret statshemmelighed indtil for relativt nylig.

Bogens styrke er derfor den meget detaljerede fremstilling af selve etableringsperioden, den konkrete indretning af det enorme anlæg, og – ikke mindst – de opfindsomme og givetvis effektive bestræbelser på hemmeligholdelsen. Det mærkes tydeligt, at forfatterne er dybt fascinerede af, at man i 1960'erne kunne bygge dette enorme anlæg med plads til op til 350 mennesker med tilhørende servicefunktioner og i store træk kunne bevare hemmeligheden om dets eksistens, placering og vedligeholdelse i hele dets levetid. Det er da også en præstation, som aftvinger respekt, især når

man prøver at forestille sig umuligheden af at holde sådant et projekt hemmeligt i dagens Danmark.

REGAN VEST var ikke det eneste hemmelige bunkeranlæg i Danmark på den tid, men langt det største. REGAN ØST, Bunker 7 og andre anlæg nævnes kortfattet og samvittighedsfuldt, men hele fokus er naturligt på REGAN VEST.

Bogen er forsynet med et væld af fotos og illustrationer, hvoraf de mest interessante naturligvis er de, der viser indretningen i REGAN VEST. Endvidere bringes der interviews med personer, der enten har medvirket til etableringen af anlægget eller har deltaget i øvelser, hvor REGAN VEST har været anvendt ofte under særdeles realistiske omstændigheder.

Den nidkære læser vil nok kunne finde et par mindre betydende unøjagtigheder, uhensigtsmæssigheder eller deciderede fejl og mangler i især teksten om de historiske forhold, men det slører absolut ikke indtrykket af en velafbalanceret fremstilling af den generelle sikkerhedspolitiske udvikling op gennem det 20. århundrede med sigte på danske forhold og det deraf erkendte behov for at kunne fortsætte regeringsførelsen og opretholde livsvigtige samfundsfunktioner under krise og krig.

Lars Rosendahl Christophersen
Kommandør (pens.)

MELLEM KYST OG KRIG

af *Rasmus Dahlberg*, adjunkt ved forsvarsakademiet, med et større forfatterskab bag sig.

Bogen er udgivet af Gads forlag, 304 sider, der er rig på billeder med god tekst. Pris 349,95.

Bog har undertitlen ”Søværnets civile og nationale opgaver” dvs. de opgaver som mange andre lande har lagt ind under deres kystvagt, og bogen behandler da også hvorfor Danmark ikke har en endelig kystvagt, som vores nabolande Norge, Sverige, Tyskland, Finland og Island.

Bogen starter med at komme med en definition på hvad er en kystvagt og hvad skal den kunne, samt en kort historie om bla. US Cost Guard.

Herefter følger 10 kapitler med opgaver som: Suverænitethåndhævelse og farvandsovervågning, fiskerikontrol og inspektionstjeneste, eftersøgning og redningstjeneste, havmiljøberedskabet, søværts toldkontrol, retshåndhævelse på havet, isbrydning – søopmåling – vejrtjeneste, lods- fyr- og vagervæsen og kystradiotjeneste.

De sidste to kapitler omhandler forslag om en kystvagt og hvorfor disse ofte ”strandede”, samt om at arbejdet bliver gjort på et laver niveau end i styrelser og stab, for der står skibe og menneskeliv på spil, så ud ad til skal det virke.

De enkelte kapitler er opbygget med historiske baggrund, gerne en eller flere historier, der sætter kapitlets

emne i relief, som under eftersøgning og redningstjeneste, hvor det bla. var strandingen af HMS ST. GEORGE og HMS DEFENCE ved vestkysten i 1811, der var med til at starte redningstjenesten på vestkysten.

Kapitlerne kommer også ind på skibstyper, folketingets beslutninger og ”kampen” mellem de enkle styrelser, og man får også et indblik i hvordan andre nationer har løst de samme opgaver, Ideer og forslag til hvordan man kunne gøre tingene er mange, men pengemidler er få. Dog er pengene til denne bog givet godt ud og man får en god forståelse for hvorfor vi har det system vi nu engang har.

Bogen kan varmt anbefales til maritime interesserede læsere og andet godtfolk.
Flemming B. Jellinghof

Maritimhistorisk Konference 2020

Nyholm, 24. – 26. april 2020

Maritimhistorisk Konference 2020 afholdes i København på den smukt beliggende marinekaserne på Nyholm. Målet med konferencen er at forene forskere, entusiaster, studerende og professionelle om den fælles glæde ved søfartens historie og nutid. Og vi vil gerne se dig!

Konferencen byder bl.a. på:

- Perspektiv på Holmen.
Foredrag v. Jakob Seerup, marinehistoriker og museumsinspektør ved Bornholms Museum.
- GRIBSHUNDEN – en verdenssensation fra kong Hans' tid.
Foredrag v. Marcus Sandekjer, direktør v. Blekinge Museum.
- Bjergring af VASAS kanoner fra nederste batteridæk.
Foredrag v. Sven Erik Jørgensen og Jens Riise Kristensen, dykkere og søfarende.
- Asiatisk Plads og Strandgade – Københavns glemte erhvervscentrum.
Ekskursion v. museumsinspektør, Ph.d. Benjamin Asmussen.
- Vandretur på Nyholm

Ekskursion Pens. kommandørkaptajn og tidl. chef for Marinestation Holmen
Peder Ellegaard.

Enkeltværelse m. delt bad	2.500 kr.	Priserne dækker overnatning og morgen-
Dobbeltværelse m. delt bad	2.000 kr.	mad på kasernen, oplæg, ekskursioner,
Uden overnatning	1.500 kr.	aftensmad fredag og forplejning, inkl. fest-
		middag, lørdag og søndag.

STUDENTERRABAT! Som noget særligt tilbydes der ½ pris for studerende. Prisen dækker hele konferencen inkl. forplejning og overnatning. Vi håber at se mange.

Tilmelding sker til museumsinspektør Thorbjørn Thaarup, M/S Museet for Søfart, på tt@mfs.dk senest den 1. april 2020. Betaling sker på kontonr. 3053030725, regnr. 6505. Se mere på maritimkontakt.home.blog eller i M/S Museet for Søfarts nyhedsbrev, som man kan tilmelde sig på mfs.dk.

Kontaktudvalget For dansk maritim historie- og samfundsforskning.

The Committee for Danish Maritime History and Anthropology /

National Commission of the International Commission for Maritime History.

Meddelelser fra Marinehistorisk Selskab/Orlogsmuseets Venner

To dages medlemstur til Karlskrona i september 2020.

Nærmere tilgår i maj-nummeret af dette blad.

Marinehistorisk Selskabs sommertur går i år til den svenske flådes hovedbase, Karlskrona i Blekinge.

Hvis man interesserer sig for Østersøens flådehistorie og dansk-svensk søkrigshistorie, så er Karlskrona absolut et besøg værd.

Det var den svenske beslutning om at anlægge denne base på nyerobret territorium i Blekinge i 1679, der blev den direkte anledning til beslutningen om at bygge Holmen i København.

Nu var den svenske flåde kommet lidt for tæt på! Netop den nærhed gør, at vi kan gennemføre en tur til flådebyen på to dage, uden at det bliver for anstrengende. Museumsinspektør og marinehistoriker Jakob Seerup har været i Karlskrona mange gange, og han vil fungere som rejseleder på turen.

Det historiske flådeværft i Karlskrona er forbløffende velbevaret med blandt andet den ældste tørdok, Polhemsdokken, fra 1726, der endnu er i brug. Derudover kan man se den 300 meter lange reberbane fra 1691, som var i brug indtil 1960'erne. Det er Sveriges længste træbygning og står

helt intakt efter 300 år. Men det er ikke blot det enestående velbevarede kulturmiljø på flådebasen, der har gjort, at Karlskrona er kommet på Unescos Verdenskulturarvliste.

På Stumholmen finder vi et af Europas fineste marinemuseer. På Karlskronas Marinmuseum vil vi få en kronologisk gennemgang af svensk søkrigshistorie, og med jævne mellemrum vil vi se Danmark og den danske flåde dukke op i skurkerollen – det er altid sundt at se på historien fra nye perspektiver. Marinmuseum byder også på en ubådsudstilling i absolut verdensklasse. Her kommer vi om bord i ubåden NEPTUN fra den kolde krigs tid, ligesom vi kan se Sveriges ældste ubåd, HAJEN, fra 1904.

Turen er tilrettelagt sådan, at vi den første dag kører med bus fra København direkte til Marinmuseum, hvor vi spiser frokost og ser udstillingerne, hvorefter vi tjekker ind på et af byens gode hoteller. Om aftenen spiser vi middag i den stemningsfulde officersmesse og får præsenteret Kungliga Örlogsmannasällskapetets bibliotek i samme bygning. Den næste dag byder på sightseeing i Karlskrona og først og fremmest en eksklusiv tur ind på den historiske marinebase.

Se mere i maj-nummeret af dette blad.

Meddelelser fra Marinehistorisk Selskab/Orlogsmuseets Venner

Der indkaldes hermed til ordinær Generalforsamling i Marinehistorisk Selskab/Orlogsmuseets Venner, **onsdag den 22. april 2020 kl. 1930**, i mødelokalet ”Ubåden” under Holmens Kirke.

I overensstemmelse med Selskabets vedtægter §5 er dagsordenen:

1. Valg af dirigent
2. Aflæggelse af Selskabets beretning
3. Forelæggelse af Selskabets regnskab, herunder også fondsregnskaber
4. Fremsatte forslag, herunder behandling af forslag til vedtægtsændringer
5. Fastsættelse af kontingent for det kommende år
6. Valg af formand
7. Valg til bestyrelsen
8. Valg af redaktør til Marinehistorisk Selskab
9. Valg af revisorer
10. Eventuelt

Efter Generalforsamlingen vil Finn Wiberg-Jørgensen give nogle smagsprøver på ”*Nogle Sømagters Parade- og Honnørmarcher*”.

Der vil som sædvanlig blive serveret smørrebrød efter Generalforsamlingen. Husk tilmelding senest mandag kl. 1200 inden mødet.

MEDDELELSER FRA ORLOGSMUSEETS MODELBYGGERLAUG

Selvom det snart er noget siden årsskiftet fandt sted, vil jeg gerne indlede med at ønske alle medlemmer og deres pårørende alt godt for det nye år. Både privat og i laugets virke.

Vi er godt inde i vinterhalvåret og dermed også i laugets sæson 2019/20. Selvom det er en usædvanlig mild vinter, må man nok konstatere, at tiden er mest til indendørs sysler (eller ferieophold mod syd). Derfor er der også stor aktivitet hver tirsdag i Holmens fredede Arrest på A.H. Vedels Plads. Og måske også i medlemmernes hjem nogle af de øvrige dage. Er du først grebet af modelbygning, er én ugentlig byggedag sjældent nok.

Heldigvis betyder fællesskabet og traditionerne også meget. Året 2019 sluttede i laugsregi med det traditionelle julemøde tirsdag d. 26. november i Brædehytten på Nyholm. 38 deltagere - medlemmer og pårørende - mødte op med godt humør. Smørrebrød, banko, lotteri, konkurrencer og historieoplæsning gjorde sit til den gode stemning. At så næsten alle fik en præmie eller flere, gjorde jo ikke stemningen ringere.

I januar kom der en uventet mulighed for at få en travl foredragsholder. Ida Christine Jørgensen er Ph.D.-stude-

rende og forsker ved University of Portsmouth. Foredraget handlede om, hvordan flåderne i 1700-tallet indsamlede viden om skibsbyggeri, og især hvordan danskerne blev europamestre i industrispionage. Med kort varsel måtte mødet flyttes til torsdag d. 9. januar og holdes ombord på fregatten Peder Skram. Det betød afbud fra 4-5 af de normale deltagere. Ærgerligt, men måske meget godt for der deltog 33 medlemmer, og officersmessen har kun siddeplads til 29. Et spændende og lidt anderledes medlemsmøde.

Helt uden for det planlagte program kom Forsvarsministeren og Folketingets Forsvarsudvalg på besøg i Arresten d. 28. januar. Og så på en hel almindelig arbejdstirsdag. Gæsterne var ude for at bese og høre om Nyholm, så de kunne være bedre rustet i overvejelserne om Nyholms fremtid. Vi har jo snart ventet længe på den lovede skitse.

I mellemtiden har vi sammen med ca. 40 andre frivillige foreninger og inter-

St. GEORG er endelig fri af byggevuggen. (OMBL)

essenter lavet et fælles oplæg til en hel overordnet skitse og proces for det videre arbejde. Charter for Nyholm hedder den, den, og den har tidligere været præsenteret for Forsvarsminister, Forsvarsudvalg, Folketingets Kulturudvalg og nogle større fonde. Men vi venter alle i spænding på den politiske godkendelse.

Programmet for resten af laugsåret ser nu således ud:

Den 25. februar afholder vi endnu et anderledes medlemsmøde, idet vi håber og forventer, at skitsen for Nyholms fremtid er på plads. Vi har fået Søværnets historiske konsulent, Søren Nørby, til at give os en byvandring på Nyholm, hvor han vil fortælle om de smukke bygninger – hvoraf vi forhåbentlig beholder de fleste. Efter turen slutter vi af med smørrebrød og Sørens foredrag i Marineforeningen om Holmens historie.

Den 21.-22. marts har Forsvarsakademiet inviteret os til at udstille på deres

stand under Historiske Dage i Øksnehallen. Her vil vi vise lidt skibsmodeller og fortælle om laugets virke. Da det er en meget stor og vidtfavnende udstilling, prøver vi at have 2 mand på hele tiden. Interesserede bedes henvende sig til Poul Beck, der er tovholder på opgaven.

Den 21. april bliver årets ”højdepunkt” som altid Generalforsamlingen, der afholdes i marineforeningens historiske omgivelser.

Programmet for næste laugsår er i støbeskeen, men én ting ligger fast:

Torsdag d. 1. oktober afleveres laugets fornemme skibsmodel af linjeskibet St. GEORG til Strandingsmuseet. Præcis efter aftalen. I foråret 2021 vil museet lave en særudstilling omkring skibsmodellen og fortælle om tilblivelsen og modelbyggerlaugets virke. Det kunne nok give grundlag for en større udflugt.

Halløj Vigtigt!

Ny tilmeldingsprocedure til Marinehistorisk Selskabs arrangementer

Marinehistorisk Selskab indfører med virkning fra marts måned 2020 ny tilmeldingsprocedure til selskabets aktiviteter.

Fremadrettet vil tilmelding skulle ske ved anvendelse af **Nemtilmeld**, der er et web-baseret system.

Det er et enkelt system, hvorigennem relevante oplysninger for både deltagere og arrangører vil være tilgængelige.

Her vil være dels en beskrivelse af arrangement, tid, sted, dels med få indtastninger fra jeres side: medlemsnummer, navn, E-mail, evt. adresse, deltagerantal samt tilkendegivelse om deltagelse i spisning samt betaling. Det giver et hurtigt administrativt overblik, og de personlige oplysninger er alene tilgængelige for få udvalgte i bestyrelsen.

Den nye tilmeldingsprocedure skal bl.a. ses på baggrund af en betydelig stigning i interessen for vore foredrag. I vort nuværende og meget fine samlingssted "Ubåden" er selskabet underlagt brandmyndighedernes anvisninger og påbud om maksimalt 60 deltagere.

Konsekvensen heraf er, at vi har behov for nøje at kende deltagerantallet og i yderste konsekvens kan være nødsaget til at begrænse adgangen, så det maksimale antal tilstedeværende overholder de fastsatte grænser. Tilmeldingen vil være bindende, og selskabets medlemmer har altid fortrinsret.

Tilmelding til foredragsaftener/generalforsamling (herunder spisning) vil skulle foretages på følgende link:

Marinehist.nemtilmeld.dk

Er tilmeldingsantallet over den fastsatte begrænsning, sendes meddelelse via SMS om manglende mulighed for at deltage umiddelbart til de, det måtte ramme.

KONTINGENT 2020

HAR DU HUSKET AT BETALE DIT/JERES KONTINGENT FOR
FORENINGSÅRET 2020 ?

Du kan nå det endnu

Kontingentet udgør i 2020:

Ordinære medlemmer:	275 kr
Ægtepar:	300 kr
Pensionister:	200 kr

Beløbet bedes betalt til **selskabets konto 8075 – 1468804** - med tydelig angivelse af **medlemsnummer** (se venligst bag på marinehistorisk tidsskridt) samt **afsender**. Alternativt kan beløbet betales via giro: korttype 72. Kreditor nr. 86486199.

Betalinger fra udlandet foretages ved anvendelse af:

IBAN: DK 488075000148804

BIC-CODE (SWIFT-ADRESSE): SYBDK22

Afsender
Marinehistorisk Selskab
C/O Niels Jacob P. Hansen
Mikkelborg Allé 17
2970 Hørsholm

MEDDELELSER FRA ORLOGSMUSEETS VENNER / MARINEHISTORISK SELSKAB

Arrangementer sæson 2019 / 2020

Alle foredrag og generalforsamling: - mødelokalet ”Ubåden” Holmens Kirke.

Onsdag 26. februar 2020 kl. 19.30

Kommandør (pens.) Poul Grooss

Operation NEPTUNE og FORTITUDE

”Den maritime del af landgangen i Normandiet og de allieredes vildledelsesoperationer”.

Onsdag 25. marts 2020 kl. 19.30

Søren Nørby

Hædersmanden Aage Helgesen Vedel

Onsdag 22. april. 2020 kl. 19.30

Generalforsamling

Efter foredragene og generalforsamlingen er der mulighed for at få 2 stk. smørrebrød, en ostemad, samt en øl eller sodavand og kaffe for i alt 100 kr. Tilmeldinger til **foredragsaftener/generalforsamling** til torben.martinsen@gmail.com eller SMS 4227-2794. Det skal præciseres, at tilmelding til spisning skal ske senest **mandag kl. 1200**, før det pågældende foredrag/generalforsamling.

VIGTIGT!

Efter d. 1. marts skal tilmelding til foredrag og spisning ske via link:

Marinehist.nemtilmeld.dk

Se nærmere i dette blad s. 46.